

Міністерство освіти і науки України
Сумський державний університет

**СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНІ ПРОЦЕСИ
НА УКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЛЯХ:
ІСТОРІЯ, ПРОБЛЕМИ, ПЕРСПЕКТИВИ**

Матеріали
VII Всеукраїнської науково-практичної конференції
(Суми, 21 квітня 2020 року)

Суми
2020

Вплив фемінізму другої хвилі на генезу репродуктивної свободи жінок

Ідеологія фемінізму, яка корениться ще в суффражистських рухах ХІХ ст., справила величезний вплив на сучасні способи мислення, життя, поведінку в суспільстві. Розвиваючись, фемінізм впливав на мистецтво, громадську думку та правову систему країн світу. Як відомо, дослідники виділяють чотири хвилі розвитку фемінізму, кожна з яких фокусувалась на власній проблематиці і мала своїх натхненників. У рамках цієї роботи зосередимо увагу на тому як друга хвиля фемінізму вплинула на розвиток прав людини.

Нагадаємо, що поняття «фемінізм» (від лат. *femina*, «жінка») визначають як політичний рух за зрівняння жінок у правах з чоловіками [1]. Після деякого занепаду феміністичних рухів у період між світовими війнами та повоєнний період з'являється друга хвиля фемінізму (поч. 1960-х – кінець 1980-х рр. ХХ ст.). У вказаний період «жіночі» права розуміються більш широко, зокрема – починають включати також право на розпорядження власним тілом. Досягнення фармакології також певною мірою сприяли феміністичним ідеям – у 60-х рр. ХХ ст. з'являються у широкому продажі протизаплідні таблетки, які закладають основи репродуктивної свободи для жінок.

Феміністичні рухи другої хвилі концентруються на тому, що було справжнім табу для борців за права жінок першої хвилі – контрацепції, абортів та сексуальній свободі. Завдяки творам «Друга стаття» Сімони де Бовуар 1949 р., «Таємниця жіночності» Бетті Фріден (1963) та «Сексуальна політика» Кейт Міллетт (1970) формується концепція пригноблення жінок патріархальним суспільством, у тому числі – за допомогою впливу на сімейне

життя. Відтак створюється низка організацій, які борються за «звільнення жінки»: Національна організація для жінок (National Organization for Women), Національні політичні збори для жінок (National Women's Political Caucus) та Рух звільнення жінок (Mouvement de libération des femmes) [2]. У 1975 р. у Мексиці відбувається перша конференція ООН з питань жінок. Наступні двадцять років ознаменуються активізацією феміністичного руху у глобальному масштабі – зокрема, започатковується Всесвітня конференція з питань жінок у Пекіні та ухвалюється Конвенція про ліквідацію всіх форм дискримінації проти жінок (1979). Активізація феміністичних рухів призвела до актуалізації питань репродуктивної свободи як національному, так і на міжнародному рівні.

Наприклад, на універсальному рівні питання абортів та репродуктивних прав жінок було підняте авторами Програми дій Міжнародної конференції з питань населення та розвитку у 1994 р. в Каїрі. Автори документа включають до системи забезпечення репродуктивного здоров'я жінок також можливість здійснювати аборти [3]. На теренах Європи теж відбувається обговорення вказаних питань. Так, Резолюція ПАРЄ 1607 (2008) констатує, що у більшості країн-членів Ради Європи закон допускає аборти, щоб врятувати життя майбутньої матері. Аборт дозволяється у більшості європейських країн для збереження фізичного та психічного здоров'я матері, у випадках згвалтування або інцесту, порушень розвитку плоду або з економічних та соціальних причин, а в деяких країнах – за запитом. ПАРЄ також підкреслює, що легальне закріплення права на аборт не завжди означає можливості його реальної реалізації; все ще лишаються проблеми черг на відповідну процедуру, відсутності медичних закладів, стигматизація жінок, які вдаються до штучного переривання вагітності, суспільством тощо [4].

Законодавча заборона абортів стала предметом кількох спорів, які розглядались ЄСПЛ. У справі *A, B and C v. Ireland* Європейський суд з прав людини повинен був оцінити наскільки

кореспондується з правами, гарантованими ЄКПЛ, заборона для ірландських жінок проводити штучне переривання вагітності у власній країні. Так, ЄСПЛ зауважив: «що стосується психологічного впливу на заявників поїздки за кордон на аборт, ... то Суд вважає обґрунтованим, що кожна заявниця відчувала на собі значну стигму до, під час і після абортів. Вони виїжджали за кордон, щоб зробити щось, що, за власними твердженнями уряду, суперечило глибоким моральним цінностям більшості ірландського народу і що було ... серйозним кримінальним злочином у їхній країні, що карається покаранням у вигляді довічного позбавлення волі. Більше того, аборт за кордоном, а не в безпеці власної країни та медичної системи, безсумнівно, був значним джерелом додаткової тривоги» [5].

У США значним суспільним резонансом супроводжувалась справа *Roe v. Wade*, яку розглядав федеральний Верховний суд США у 1970 р. «Джейн Роу» (вигадане ім'я, яке використовувалося для захисту особи) позивалась проти Генрі Уейда, окружного прокурора округу Даллас (Техас), в якому вона проживала. У результаті розгляду справи Суд постановив, що сукупність техаських законів, які криміналізують аборт, в більшості випадків порушують конституційне право жінки на приватне життя, яке гарантується Чотирнадцятою поправкою [6]. Загалом, Суд намагався збалансувати протилежні позиції: з одного боку він не погодився із позивачкою, яка наполягала на абсолютному праві жінки припинити вагітність будь-яким способом і в будь-який час; з іншого боку – відмовив штатам у праві запроваджувати кримінальну відповідальність за аборти. Суд поставив крапку, після якої переконливий інтерес держави до здоров'я вагітної дозволив їй регулювати здійснення абортів «приблизно в кінці першого триместру» вагітності [6]. На жаль, проблема штучного переривання вагітності на федеральному рівні у США й досі не вирішена, про що свідчить ціла когорта рішень, які так чи інакше зачіпали вказану проблематику: «*Planned Parenthood of Southeastern*

Pennsylvania v. Casey» (1992), Gonzales v. Carhart (2007), Whole Woman's Health v. Hellerstedt (2016) та інші.

Підсумовуючи, зазначимо, що репродуктивна свобода жінок в Європі та Північній Америці є одним із найбільш вагомих досягнень фемінізму другої хвилі. На жаль, на планеті все ще існують регіони, де репродуктивні права жінок не визнаються, а їх сексуальність всіляко пригнічується. Вбачається, що забезпечення повної репродуктивної свободи жінок може бути досягнене за умови існування у комплексі трьох складових: 1) повної декриміналізації штучного переривання вагітності до певного, встановленого державою, строку (наприклад, 12 чи 16 тижнів); 2) створення системи медичної допомоги, через яку буде реалізовуватись штучне переривання вагітності; 3) системної освітньої та просвітницької політики, спрямованої на формування у населення уявлення про необхідність планування сім'ї та рівної участі обох батьків у вихованні дітей.

1. Словник української мови: в 11 томах. Том 10, 1979. С. 574. URL: <http://sum.in.ua/s/feminizm> (дата звернення 09 квітня 2020 р.).

2. Somerville Robinson P. «I'm Not a Feminist, But...». A Comparative Analysis of the Women's Movement in the United States and France / IFRI. URL: https://www.ifri.org/sites/default/files/atoms/files/womensmovements_usafrance_pp4_somerville.pdf (дата зверн. 15 квітня 2020 р.).

3. Programme of Action of the Cairo ICPD 1994 / UNFPA United nation population fund. URL: https://www.unfpa.org/sites/default/files/event-pdf/PoA_en.pdf (дата звернення 18 квітня 2020 р.).

4. Resolution 1607 (2008) Access to safe and legal abortion in Europe / Council of Europe. URL: <http://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-en.asp?fileid=17638> (дата звернення 18 квітня 2020 р.).

5. Case of A, B and C v. Ireland from 16 December 2010 / European Court of Human Rights HUDOC. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-102332> (дата звернення 18 квітня 2020 р.).

6. Case of Roe v. Wade from 22 January 1973 / Justia. US Supreme Court. URL: <https://supreme.justia.com/cases/federal/us/410/113/> (дата звернення 18 квітня 2020 р.).